

नेता स्त्री चाप्युदात्तात्र संधी आद्यौ तथान्तिमः ॥ २८५ ॥

यथा—यादवोदयम् ।

अथ प्रेङ्गणम्—

गर्भावमर्शरहितं प्रेङ्गणं हीननायकम् ।

असूत्रधारमेकाङ्कमविष्कम्भप्रवेशकम् ॥ २८६ ॥

नियुद्धसम्फेद्युतं सर्ववृत्तिसमाश्रितम् ।

नेपथ्ये गीयते नान्दी तथा तत्र प्ररोचना ॥ २८७ ॥

यथा—वालिवधम् ।

अथ रासकम्—

रासकं पञ्चपात्रं स्यान्मुखनिर्वहणान्वितम् ।

भाषाविभाषाभूयिष्ठं भारतीकैशिकीयुतम् ॥ २८८ ॥

असूत्रधारमेकाङ्कं सवीथ्यङ्गं कलान्वितम् ।

श्लिष्टनान्दीयुतं ख्यातनायिकं मूर्खनायकम् ॥ २८९ ॥

उदात्तभावविन्याससंश्रितं चोत्तरोत्तरम् ।

इह प्रतिमुखं संधिमपि केचित्प्रचक्षते ॥ २९० ॥

यथा—मेनकाहितम् ।

अथ संलापकम्—

संलापकेऽङ्काश्चत्वारस्त्रयो वा नायकः पुनः ।

पाषण्डः स्याद्रसस्तत्र शृङ्गारकरुणेतारः ॥ २९१ ॥

भवेयुः पुरसरोधच्छलसंग्रामविद्रवाः ।

वर्णमात्राछद्मलिके छन्दोविशेषौ । शृङ्गारभाषितं शृङ्गारसूचकम् । नेता उदात्तः । नायिकाप्युदात्तेत्यन्वयः ॥ प्रेङ्गणमाह—गर्भावमर्शेति । अवमर्शो विमर्शाख्यसंधिः । हीननायकं नीचनायकम् । सम्फेदो रोषभाषणम् । ननु सूत्रधाररहितं चेन्नान्दी केन पाठ्या प्ररोचना वा केन कार्येत्यत आह—नेपथ्येति । गीयते पठ्यते । तत्र नेपथ्ये । प्ररोचना च भारत्या वृत्तेरङ्गविशेषः । सा कविपरिषदादीनां प्रशंसया सामाजिकानामुन्मुखीकरणम् । तथा चात्र नेपथ्यस्थेन येन केनापि नटेन नान्दी पाठ्या प्ररोचना च कर्तव्येति भावः ॥ रासकमाह—रासकमिति । उदात्तभावस्य नायकमहत्त्वस्य विन्यासेन वर्णनेन संश्रितम् ॥ संलापमाह—संलापक इति । 'प्रियाभैरप्रियैर्वाक्यैर्विलोभ्यच्छलना छलम्' इत्युक्तलक्षणं छलम् (३६० पृ.) । 'शङ्काभयत्रासकृतः संभ्रमो